

РОЗДІЛ 6. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

АНАЛІЗ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

ANALYSIS OF QUALITY OF LIFE OF THE POPULATION IN UKRAINE

УДК 330.59:364.2

<https://doi.org/10.32843/bses.49-22>

Галайко Н.В.

старший викладач кафедри економіки та економічної безпеки

Львівський державний університет внутрішніх справ

Столяренко О.О.

старший викладач кафедри економіки та економічної безпеки

Львівський державний університет внутрішніх справ

Кравчук О.В.

студент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Halaiko Nataliia

Lviv State University of Internal Affairs

Stoliarenko Olena

Lviv State University of Internal Affairs

Kravchuk Olena

Lviv State University of Internal Affairs

У статті охарактеризовано теоретичні засади дослідження рівня та якості життя населення, проаналізовано етимологію терміна «якість життя населення», надано власну дефініцію категорії «якість життя населення». Проведено оцінювання якості життя населення в умовах сучасної України. Розраховано ланцюгові та базисні показники факторів непрямої дії на якість життя населення. Зокрема, проаналізовано зміну в динаміці коефіцієнтів, які характеризують демографічну ситуацію в країні, фінансове становище особи, рівень освіти, охорону здоров'я, криміногенну ситуацію та соціальний захист населення. Зазначено, що протягом останніх років відбуваються природне скорочення населення, збільшення міграційних процесів. Серед факторів непрямого впливу на якість життя населення особливу увагу приділено показникам фінансової безпеки особи, зокрема проаналізовано індекс людського розвитку, коефіцієнт Джині та інтегральний показник фінансової безпеки. Окреслено шляхи покращення якості життя.

Ключові слова: якість життя населення, методологія оцінювання якості життя, інтегральний показник фінансової безпеки особи, фактори прямої та непрямої дії на якість життя, індекс Джині.

В статье охарактеризованы теоретические основы исследования уровня и качества

жизни населения, проанализирована этимология термина «качество жизни населения», представлена собственная дефиниция категории «качество жизни населения». Проведено оценивание качества жизни населения в условиях современной Украины. Рассчитаны цепные и базисные показатели факторов косвенного действия на качество жизни населения. В частности, проанализировано изменение в динамике коэффициентов, характеризующих демографическую ситуацию в стране, финансовое положение лица, уровень образования, здравоохранение, криминальную ситуацию и социальную защиту населения. Указано, что в течение последних лет происходят естественное сокращение населения, увеличение миграционных процессов. Среди факторов косвенного влияния на качество жизни населения особое внимание уделено показателям финансовой безопасности личности, в частности проанализированы индекс человеческого развития, коэффициент Джини и интегральный показатель финансовой безопасности. Обозначены пути улучшения качества жизни.

Ключевые слова: качество жизни населения, методология оценивания качества жизни, интегральный показатель финансовой безопасности лица, факторы прямого и косвенного действия на качество жизни, индекс Джини.

The quality of life of the population is the satisfaction of all needs of the population, taking into account safe environmental conditions, psychological safety, health, welfare, well-being and other factors. In today's context, the quality of life of the population is one of the integral criteria for the development of society that requires detailed analysis, evaluation and search for strategic directions for improving the quality of life. The article uses the methods of analysis and synthesis, system approach, logical generalization and coefficient analysis. Theoretical principles of the study of the level and quality of life of the population are characterized, the etymology of the term "quality of life of the population" is analyzed, and the definition of the category "quality of life of the population" is given. The estimation of the quality of life of the population in the conditions of modern Ukraine is conducted. Chain and baseline indicators of factors of indirect effect on the quality of life of the population have been calculated. In particular, the changes in the dynamics of the coefficients characterizing the demographic situation in the country, the financial situation of the individual, the level of education, health care, criminogenic situation and social protection of the population are analyzed. It is noted that in recent years there has been a natural decrease in population and an increase in migration processes. It is emphasized that due to the armed conflict in the east and south of our country, the fall of the currency, the difficult economic situation, the financial security of the individual and the purchasing power of the population during 2018 has deteriorated. Among the factors that have an indirect impact on the quality of life of the population, particular attention is paid to the indicators of financial security of a person, in particular, the index of human development, the Gini index and the integral index of financial security are analyzed. The ways to improve the quality of life are outlined. They are: the reduction of poverty, the improvement of living conditions of socially vulnerable groups, the competent pension reform, the provision of high quality food to the population, the increase of employment rate, the sustainable GDP growth, the promotion of healthy lifestyle and personal development of citizens, the provision of good products for immunization of the population, the introduction of innovative approaches to diagnostics of diseases.

Key words: quality of life of the population, methodology of quality of life assessment, integral index of financial security of the person, factors of direct and indirect impact on quality of life, Gini index.

Постановка проблеми. У сучасних економічних умовах, політичних змінах та за наявного воєнного конфлікту на Сході України одним з найважливіших завдань державної політики стає підвищення якості життя громадян. Якість життя населення є головним критерієм оцінювання добробуту суспільства. Щоб оцінити умови людського існування, перш за все необхідно дослідити вплив

факторів прямої та непрямої дії, а також визначити ключові соціальні та економічні чинники, під дією яких покращується життя громадян, зменшується чисельність населення, яке перебуває за межею бідності, зростають соціальні стандарти. Для цього потрібно дослідити наявні науково-методичні підходи до визначення рівня добробуту населення та вдосконалити систему показників якості життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

З огляду на те, що велике значення для соціального благополуччя населення мають всі компоненти, що визначають рівень добробуту, проблема якості життя знайшла місце в наукових працях багатьох учених. Зокрема, серед закордонних науковців значну увагу питанню якості життя та її оцінюванню приділяли Адам Сміт, Вільям Петті, Давід Рікардо, Карл Маркс, Альфред Маршалл, Вільфредо Парето, Дж. Кеннеді, Л. Джонсон. Вони розглядали якість життя через призму економічних категорій, добробуту населення, взаємозалежностей доходів та витрат населення. Особливо варто відзначити праці Алвін Тоффлера, який виділяє економічний, екологічний та психологічний аспекти якості життя.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз основних засад дослідження рівня та якості життя населення, методичних підходів до оцінювання якості життя населення України й визначення шляхів підвищення рівня добробуту. Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання, як характеристика теоретичного підходу до якості життя; розгляд сучасних підходів до оцінювання та методології дослідження якості життя; аналіз концепцій дослідження рівня життя населення; аналіз факторів прямої та непрямої дії на якість життя населення; пропозиція напрямів підвищення якості життя населення України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Термін «якість життя» вперше був використаний у 1963 році Дж. Кеннеді, роком пізніше – Л. Джонсоном [8, с. 7–8]. Із середини 60-х років категорія «якість життя» стала об'єктом дослідження в рамках вивчення так званих соціальних індикаторів. Проаналізувавши наукову літературу, можемо виділити три етапи еволюції поняття якості життя. Перший етап зародження термінології якості життя припадає на першу половину XIX століття. Представниками цього періоду були А. Сміт, Д. Рікардо, Ф. Кене, У. Петті, які намагалися встановити залежність та причини відмінності між рівнем отримуваної заробітної плати й задоволенням потреб працівника.

У другій половині XIX століття – 20-х роках XX століття розробляться економічні теорії добробуту й зароджується другий етап. Представники цієї епохи, зокрема, Е. Енгель, В. Парето, А. Маршала, А. Пігу, здійснюють практичні дослідження розвитку економіки та потреб суспільства, заробітної плати та вартості життя.

Третій етап розпочався у 20-х роках XX століття й триває досі. Основну увагу науковці приділяють практичній реалізації зменшення соціальної нерівності, дослідженню різниці доходів між верствами населення та подоланню бідності.

У табл. 1 наведено тлумачення терміна «якість життя» різними науковцями.

Таблиця 1

Етимологія терміна «якість життя»

Науковець, джерело	Визначення
І. Кант	Вище благо, яке є єдністю чесноти й благополуччя.
К. Маркс	Несамостійна категорія, розглянута в прямій залежності з образом, стандартом і стилем життя.
Дж.К. Гелбрейт	Суспільні блага, що даються особистості зі зростанням інтелектуальних потреб.
Дж. Форрестер	Ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб (результат комбінації різних статистичних величин, зокрема рівня злочинності, безробіття, доходів та споживання).
Р. Джонсен	Суб'єктивне задоволення, яке виражається або випробуване індивідом у фізичних, матеріальних та соціальних ситуаціях навіть за наявності якихось дефіцитів.
Алвін Тоффлер	А. Тоффлер виділяє три аспекти поняття «якість життя», а саме екологічний, економічний і соціальний. Екологічна складова частина включає боротьбу із забрудненням довкілля, вирішення проблем перенаселення в окремих регіонах, шумового забруднення. Економічні показники якості життя А. Тоффлер пов'язує із задоволенням нематеріальних потреб, що мають естетичний та психологічний характер (прагнення до краси, вишуканості, гарного настрою, позитивних емоцій, спокою або, навпаки, ризику). А. Тоффлер вводить поняття «психологічна економіка», стверджуючи, що на сучасному етапі структуру споживання починають визначати психологічні характеристики процесу споживання. Ми переходимо від економіки «кількісної» до економіки «психологічної», тому що володіємо вже кількісним змістом, спроможним нас задовольнити.
ЮНЕСКО	Ступінь відповідності умов життя людини її потребам. Сукупність факторів, що формують якість життя, включає середовище, що нас оточує, стан суспільства та якість людського капіталу.
Л.К. Джордж, Л. Берон (1980 рік)	Загальне здоров'я, функціональний статус, соціально-економічний статус, задоволення життям, самооцінка.
Б. Хугес (1990 рік)	Особиста свобода, виражене задоволення, фізичне й психічне здоров'я (благополуччя, соціально-економічний статус, якість навколишнього середовища, усвідомлена діяльність, соціальна інтеграція, культурні чинники).

Джерело: сформовано авторами на основі [2, с. 52–55]

На нашу думку, якість життя населення – це задоволення всіх потреб населення, враховуючи безпечні екологічні умови існування, психологічну безпеку, здоров'я, благополуччя, добробут та інші фактори.

Існують декілька концептуальних підходів до оцінювання якості життя. Відповідно до одного з них якість життя населення розглядається як економічний добробут (ВВП, індекс економічного добробуту), з іншої боку, якість життя слід характеризувати як багатовимірну характеристику, що виходить за рамки економічної теорії (модель оцінювання людського розвитку, індекс соціального здоров'я Мірінгофа). Разом із зазначеними підходами існують методика, відповідно до яких під час здійснення оцінювання умов життя населення поєднуються об'єктивістські та суб'єктивістські судження (індикатор журналу "Money Magazine"; трендовий індикатор Майерса; міжнародний індекс умов життя; німецька система соціальних індикаторів; голландський індекс умов життя, методика оцінювання якості життя за Ференсом та Пауерсом; індекс довіри споживачів; індекс центру охорони здоров'я по дослідженню якості життя; індикатор якості життя населення Всесвітньої організації охорони здоров'я).

Ми вважаємо, що всі методики для дослідженні якості життя потрібно розглядати в комплексі з використанням об'єктивістських та суб'єктивістських суджень, факторів прямої та непрямой дії на якість життя. Слід зазначити, що під час оцінювання якості життя населення перш за все необхідно класифікувати та систематизувати показники, які впливають на рівень добробуту, встановлювати їх значимість як з точки зору окремої людини, так і щодо суспільства загалом. До факторів, що мають непрямий вплив на якість життя населення, належать показники, що характеризують демографічну ситуацію, фінансове

забезпечення, освіту, охорону здоров'я, правове забезпечення, соціальне середовище [3, с. 4–7].

За даними Державної служби статистики чисельність наявного населення України упродовж січня-жовтня 2018 року зменшилась на 187,9 тис. осіб. За оцінкою статистичного відомства чисельність наявного населення в Україні на 1 листопада 2018 року становила 42 198,5 тис. осіб (рис. 1). На депопуляцію в Україні впливають такі чинники, як стан здоров'я населення, збільшення серцево-судинних захворювань, дитячих захворювань, погіршення здоров'я дітей, зменшення активності населення, погіршення харчового раціону.

Серед факторів непрямого впливу на якість життя населення важливе місце посідає фінансова безпека особи. Одними з таких показників є індекс людського розвитку та коефіцієнт Джині. Індекс Джині – це відстань між найбагатшими та найбіднішими верствами населення. В Україні цей показник, згідно з даними ООН, у 2018 році становить 26,30%, тоді як у Швеції – 27%. За даними Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України ім. М.В. Птухи доходи 10% найбагатших і 10% найбідніших українців з урахуванням тіньових доходів різняться у 40 разів. Індекс людського розвитку у 2017–2018 роках становив 0,751.

Звернемо увагу на те, що на якість життя населення вагомий вплив має бідність населення. Бідність – це такий економічний стан індивіда чи соціальної групи, за якого він чи вона не може задовольнити визначене коло мінімальних потреб, необхідних для підтримки життєдіяльності, збереження працездатності, забезпечення нормальних умов життя, відпочинку, тобто коли потреби людей перевищують наявні засоби для їх задоволення.

Глибина бідності – це дефіцит доходу у відсотках до межі бідності. Показник глибини бідності

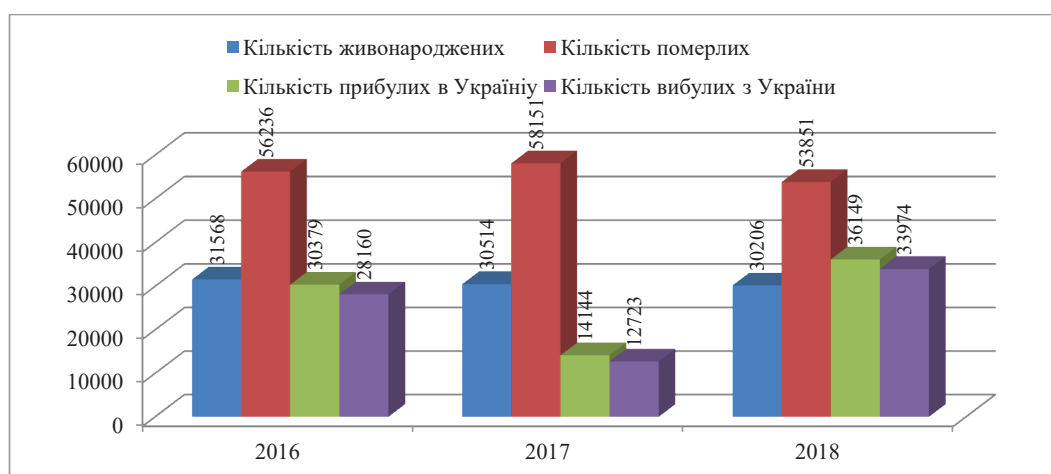

Рис. 1. Показники демографічної складової якості життя населення за 2016–2018 роки

Джерело: сформовано автором на основі [4]

у 2018 році за доходами нижче фактичного та законодавчо встановленого прожиткового мінімуму становить 20,1% та 13,9% відповідно, що є нижчим, ніж у 2017 році, на 0,9 та 3,3 в. п. Таким чином, спостерігаються загальне зменшення диференціації серед бідного населення й наближення його доходів до межі бідності. Найбільш вразливими соціально-демографічними групами населення є діти та особи віком від 75 років, рівень абсолютної бідності яких становить 35,0% та 31,9% відповідно.

Доходи населення у 2018 році становили 3 219,5 млрд. грн., витрати – 3 202,7 млрд. грн., приріст заощаджень – 16,8 млрд. грн. Наявний дохід у розрахунку на одну особу становив 57 908,6 грн. Також показником, який характеризує диференціацію доходів населення, є квінтільний коефіцієнт фондів. Квінтільний коефіцієнт фондів – це співвідношення сумарних доходів найбільш та найменш забезпечених 20% населення, рангованого за показником середньодушових еквівалентних доходів [7, с. 89–93]. У 2017 році квінтільний коефіцієнт становив 3,3 а у 2018 році – 3,2.

На рис. 2 зображено динаміку основних показників, що визначають рівень фінансової безпеки особи.

Отримавши загальний інтегральний показник фінансової безпеки особи протягом 2009–2018 років, можемо проаналізувати його динаміку та визначити стан добробуту людей. Протягом 2013–2015 років відбулося стрімке падіння узагальненого показника, а зараз ситуація плавно покращується (відбувається зростання показника, хоча повільними темпами). У 2017 році інтегральний показник фінансової безпеки становить 0,603, а у 2018 році – 0,697 [7, с. 89–93].

Система охорони здоров'я відіграє винятково важливу роль у забезпеченні високої якості життя громадян України. Показники здоров'я населення завжди були серед найважливіших індикаторів

соціального розвитку й добробуту суспільства. У рейтингу здоров'я від "The Legatum Prosperity Index 2018" Україна посідає сумне 137 місце зі 149 досліджуваних країн, пропустивши вперед не тільки розвинені західні країни, але й усі країни колишнього СРСР. Гірше, ніж в українців, здоров'я та медобслуговування тільки у жителів бідних арабських країн та Африки. Причинами цього є зростання бідності населення, погана екологія, стреси, а також неякісне харчування й нездоровий спосіб життя. Велике значення має також кризовий стан системи охорони здоров'я в Україні [1].

Переважаючими причинами смертності населення в Україні є хвороби системи кровообігу (66,48%). Високий відсоток також припадає на такі причини, як новоутворення (13,94%), зовнішні фактори (6,08%), хвороби органів травлення (4,20 %) та дихання (2,50%), а також інфекційні та паразитарні хвороби (1,95%) [5]. Найбільший відтік працівників спостерігається серед терапевтів, педіатрів, лікарів санітарно-протиепідемічної групи та психіатрів, а найнижчим є рівень укомплектованості штатних посад лікарів за такими спеціальностями, як патологоанатоми (54,7%); наркологи (68,3%); судові психіатри-експерти (54,7%); сімейні лікарі (72,1%); фтизіатри (73,2%) [5].

Рівень злочинності – це ще один фактор, що впливає на якість життя населення. У 2018 році в Україні зменшилася кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень порівняно з таким же періодом 2017 року з 420 тисяч до 386 тисяч. При цьому кількість тяжких та особливо тяжких злочинів з цього числа зменшилась на 11%, а саме зі 155 тисяч до 138 тисяч. Найбільший масив серед скоєних злочинів становлять крадіжки та шахрайства. Крім того, зменшилась кількість умисних вбивств, учинених на території держави, з 1 185 до 1 168. Більш ніж на чверть знизилась кількість розбійних нападів, а саме з 2 224 до 1 622. На 25% зареєстровано менше гра-

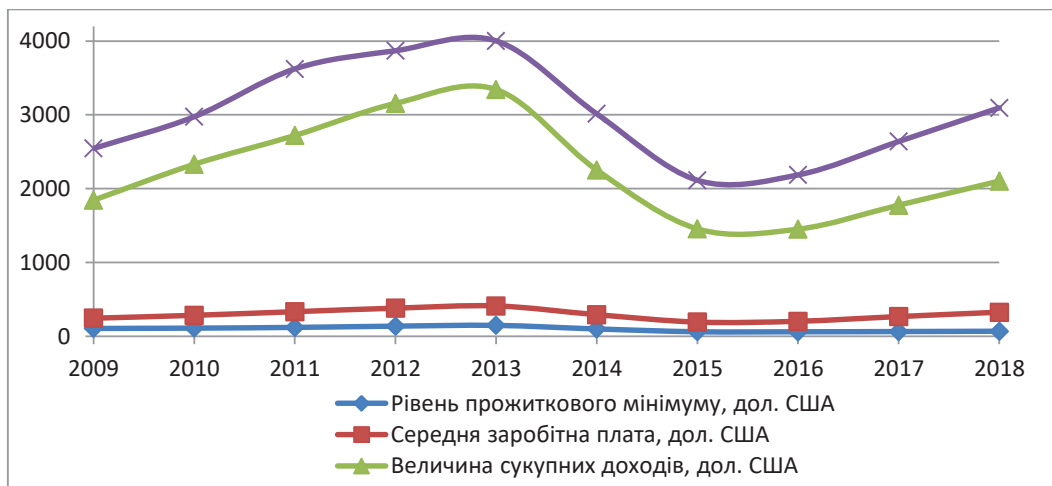

Рис. 2. Динаміка основних показників, що визначають рівень фінансової безпеки особи

бежів: у 2017 році їх було 14,2 тис., а цього року – 10,6 тис. [4]. У 2019 році таких злочинів зареєстровано 855 проти майже двох тисяч у 2014 році та майже 1,2 тис. у 2016 році. При цьому поліцейські розкрили 777 умисних вбивств. Це становить майже 91% від числа скоєних у 2019 році таких злочинів [6].

Також показниками, які впливають на якість життя населення, є кількість пенсіонерів та їхнє соціальне забезпечення. У 2018 році середній розмір пенсії осіб, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду, становить 2 576,89 грн., за інвалідністю – 2 099,67 грн., а соціальні пенсії, довічне грошове утримання суддів у відставці становлять 27 041,20 грн.

Прямий вплив мають ті фактори, що безпосередньо підвищують або знижують якість життя окремої людини. Насамперед до них можна віднести умови життя. Цей фактор включає стан житлово-комунального господарства, доступність певних видів послуг, задоволеність базових потреб, вільний час та його використання, накопичення майна та цінностей [3, с. 4–7]. Факторами, що мають прямий вплив на якість життя населення, є якість трудового життя, умови життя, навколишнє середовище, задоволення життям.

Британські вчені заявили, що розробили тест, який дає об'єктивну оцінку як емоційного стану людини, так і її фізичного здоров'я. Загалом на основі такого простого анкетування можна виявити те, наскільки людина є задоволеною життям. Що цікаво, притому було виявлено зв'язок між задоволенням від життя та рівнем фізичного здоров'я. У ході дослідження задіяли понад три тисячі осіб старше 60 років. Згідно з британськими дослідженнями виявилось, що особи, котрі були менше за інших задоволені своїм життям, утричі частіше потерпали через проблеми зі здоров'ям чи руховою активністю.

У Львівському державному університеті внутрішніх справ на факультеті управління та економічної безпеки здобувачі вищої освіти провели таке анкетування протягом 2018–2019 років. За даними соціологічного анкетування серед 100 опитаних респондентів рівень задоволення життям українців у 2018 році становив 3,5 бали, а у 2019 році – в середньому 3 бали з 4. Вік опитаних становив 18–45 років. Відповіді респондентів 18–30 років були від 3 до 4 балів, а респондентів 30–45 років – 2,5–3 бали. З проведеного опитування можна зробити висновок про те, що низький рівень життя більшості українців, фінансова та політична нестабільність у суспільстві, зниження рівня соціально гарантованої медичної допомоги, високий рівень безробіття, підвищення психічних та емоційних навантажень, пов'язаних з невпевненістю в майбутньому позначаються на показниках здоров'я населення України.

На національній доповіді «Цілі Сталого Розвитку Україна», які були затвердженні на Саміті ООН, розроблено систему покращення сталого розвитку та якості життя до 2030 року.

Висновки з проведеного дослідження. Проаналізувавши фактори впливу на якість життя суспільства, можемо спостерігати, що відбувається депопуляція населення, існує тенденція до загального збільшення диференціації доходів, наближення доходів громадян до межі бідності, низьким є рівень фінансової безпеки особи, високим є рівень захворюваності за недостатньої кількості кваліфікованих лікарів, залишаються велика частина правопорушень та недостатнє соціальне забезпечення пенсіонерів, тому, на нашу думку, ключовими напрямками підвищення якості життя є:

- скорочення рівня бідності;
- покращення умов життя соціально вразливих верств населення;
- проведення якісної реформи пенсійного страхування;
- забезпечення населення якісними продуктами харчування;
- підвищення рівня зайнятості населення;
- стійке зростання ВВП;
- пропагування здорового способу життя та особистісного розвитку громадян;
- забезпечення якісними препаратами для імунізації населення, упровадження інноваційних підходів до діагностики захворювань.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. The Legatum Prosperity Index 2018. URL: <https://www.prosperity.com/rankings> (дата звернення: 04.02.2020).
2. Дятлова В.В. Якість життя населення і соціальні стандарти: розвиток понятійно-категоріального апарату. *Менеджер*. 2015. № 1. С. 50–58.
3. Мандрикіна А.С. Якість життя населення в контексті соціально-економічного розвитку країни. *Державне будівництво*. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2013_2_33A (дата звернення: 04.02.2020).
4. Офіційна веб-сторінка Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 04.02.2020).
5. Офіційна веб-сторінка МВС України. URL: <https://mvs.gov.ua/ua> (дата звернення: 04.02.2020).
6. Смоквіна Г.А. Стан та заходи щодо поліпшення рівня життя і доходів населення. *Економіка розвитку*. 2011. № 4. С. 28–31.
7. Столяренко О.О., Галайко Н.В. Вплив соціальних та психологічних чинників на фінансову безпеку особи. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2019. Т. 29. № 4. С. 89–93.
8. Федина К.М. Теоретичні аспекти впровадження «зеленої» економіки в Україні. *Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції*. 2013. Вип. 19. № 1. С. 216–224.

REFERENCES:

1. The Legatum Prosperity Index 2018. Available at: <https://www.prosperity.com/rankings> (accessed 04 February 2020).
2. Diatlova V.V. (2015) Yakist zhyttia naseleння i sotsialni standarty: rozvytok poniatiino-katehorialnoho aparatu [Quality of life and social standards: the development of the conceptual and categorical apparatus]. *Menedzher (Manager)*. 1, pp. 50–58.
3. Mandrykina A.S. (2013) Yakist zhyttia naseleння v konteksti sotsialno-ekonomichnoho rozvytku krainy [Quality of life of the population in the context of socio-economic development of the country]. *Derzhavne budyvnytstvo (State building)*. 2. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2013_2_33A (accessed 04 February 2020).
4. Ofitsiina veb-storinka Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official web-site of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 04 February 2020) (in Ukrainian).
5. Ofitsiina veb-storinka MVS Ukrainy [Official web-site of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. Available at: <https://mvs.gov.ua/ua> (accessed 04 February 2020).
6. Smokvina G.A. (2011) Stan ta zakhody shchodo polipshennia rivnia zhyttia i dokhodiv naseleння [Conditions and measures to improve living standards and incomes of the population]. *Ekonomika rozvytku (Economics of development)*. 4, pp. 28–31.
7. Stoliarenko O.O., Halaiko N.V. (2019) Vplyv sotsialnykh ta psykholohichnykh chynnykiv na finansovu bezpeku osoby [The influence of social and psychological factors on a person's financial security]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy (Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine)*. 29. № 4, pp. 89–93.
8. Fedyna K.M. (2013) Teoretychni aspekty vprovadzhennia "zelenoi" ekonomiky v Ukraini [Theoretical aspects of the introduction of the "green" economy in Ukraine]. *Problemy ratsionalnoho vykorystannia sotsialno-ekonomichnoho ta pryrodno-resursnoho potentsialu rehionu: finansova polityka ta investytsii (Problems of rational use of socio-economic and natural resource potential of the region: financial policy and investments)*. 19. № 1, pp. 216–224.